

فهرست مطالب

فصل اول- کلیات	۱۳
فصل دوم- اقامه و تعقیب دعوی عمومی	۲۷
فصل سوم- موانع تعقیب دعوی عمومی	۴۹
فصل چهارم- سقوط دعوی عمومی	۶۳
فصل پنجم- دعوی خصوصی	۱۰۵
فصل ششم- ضابطان دادگستری	۱۲۷
فصل هفتم- تحقیقات مقدماتی	۱۶۷
فصل هشتم- بازجویی از متهم و شهود و اقدامات تحقیقی	۲۴۱
فصل نهم- قرارهای نهایی و کیفرخواست	۲۷۹
فصل دهم- انواع قرارها	۳۴۳
فصل یازدهم- صلاحیت کیفری	۳۷۳
فصل دوازدهم- رسیدگی و صدور حکم	۴۵۹
فصل سیزدهم- تجدیدنظرخواهی از احکام	۵۷۳
فصل چهاردهم- اجرای احکام کیفری	۶۶۱

۷۴۱ فصل پانزدهم - آیین دادرسی افتراقی

۸۰۷ منابع و مآخذ

مقدمه

حقوق کیفری در اوایل دهه نود با تحول چشم گیری روبرو شد، تدوین و تصویب کتابهای اول و دوم و سوم و چهارم قانون مجازات اسلامی مشتمل بر هفتصد و بیست و هشت ماده که پس از ده سال تلاش بی وقفه متخصصان نهایتاً در تاریخ اول اردیبهشت ماه یکهزار و سیصد و نود و دو کمیسیون قضائی و حقوقی مجلس شورای اسلامی طبق اصل هشتاد و پنجم (۸۵) قانون اساسی تصویب گردید، از یک سو و تصویب قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۴/ ۱۲/ ۱۳۹۲ مشتمل بر هفت بخش و سپس الحاق بخشهای هشتم، نهم، دهم، یازدهم و دوازدهم (الحاقی ۱۳۹۳/۰۷/۰۸) به قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۴/ ۱۲/ ۱۳۹۲ الحاقی که مقررات هر دو قانون از تاریخ ۴/ ۱/ ۱۳۹۴ لازم الاجراء اعلام شد، از دیگر سو، تمامی کتب منتشر شده و تحقیقات بعمل آمده در زمینه آیین دادرسی کیفری را به حاشیه برد و بی شک مطالعه و تطبیق مقررات قوانین جدید نیازمند زمان و منتظر ایجاد رویه قضایی در موارد اختلافی گردید.

شکی نیست که تغییر قانون آیین دادرسی کیفری، بسیاری از تالیفات سابق بر آن را از درجه اهمیت و ارزش ساقط نموده و آنان که دستی بر آتش داشتند و قلمی بر دست و صد البته فکری اقتصادی! هنوز جوهر قانون آیین دادرسی کیفری خشک نشده بود و حتی اجرای آن تا الحاق

بخش های پنج گانه آخر به تعویق افتاده بود، بازار کتاب را مملو نمودند از کتب پر زرق و برق با عناوینی مختلف؛ که حول محور قانون آیین دادرسی کیفری منتشر می شد؛ اما غافل از این که یک قانون زمانی که با این حجم از تغییرات اساسی نسبت به قانون پیشین تدوین می گردد مادامی که در محافل علمی و حقوقی در مقام تئوری پردازی علمای حقوق و نظریات اجرائی قضات شریف دادگستری به نقد کشیده نشده و در محاکم قضایی در مقام عمل هجی نگردیده باشد، روی میز نویسنده ای که درب اتاق مقدس نویسندگی و تالیف را بر روی واقعیات جامعه حقوقی بسته باشد و شبانه در زیر نور شمع بخواهد تفسیر قانون بنویسد، نمی تواند مورد شرح و تفسیر قرار گیرد.

غائله ای که متأسفانه چند سالی است در بازار کتاب های حقوقی اتفاق افتاده، حرکات شبانه ای است که با تصویب یک قانون و با تفکر صرفاً اقتصادی به چشم می خورد، در مورد قانونی که هنوز مراحل قطعیت خود را نگذرانده و ممکن است هرگز اجرایی نگردد، چندین کتاب در نگاه گذر کتابفروشی های حقوقی خودنمایی می کند و با ظاهری فریبنده دانشجویان و طالبان شیفته علم را می فریبد غافل از آن که یک شبه نمی توان تفسیر قانون نوشت و تقدیم این قشر مقدس کرد و این است که نویسندگان متعهد و محجوب را به حاشیه رانده و سر در جیب تفکر کشانده که چرا باید با قانون جدید اینگونه برخورد اقتصاد مدارانه نمود! متأسفانه قانون لازم الاجرا نشده آیین دادرسی کیفری نیز از این امر مستثنی نماند.

مجموعه های آموزشی قبلی که تحت عنوان بسته های میثاق عدالت در دوره های شش جلدی به نام «حقوق جزای عمومی»، «حقوق جزای اختصاصی» و «آیین دادرسی کیفری» در اوایل دهه هشتاد توسط نگارنده این سطور منتشر شده توانسته بود جای خود را در بین مجموعه های آموزش باز نماید و به واقع منبع مطمئنی برای استفاده دانشجویان، دانش پژوهان و داوطلبان

آزمونهای حقوقی بود که با اصرار دوستان مجموعه حاضر نیز با همان متد و شیوه تدوین و تقدیم جامعه حقوقی گردیده است.

مجموعه ای که پیش رو دارید حاصل ۲۰ سال تجربه وکالت دادگستری، ۱۸ سال تدریس در دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی و تحقیق و تفحص در آثار حقوقی اساتید حقوق است که تدوین آن قریب به ۴ سال به طول انجامیده است لکن با همه این اوصاف، همچنان آن را نیازمند تکمیل می بینم و در این زمینه از دوستان، همکاران عزیز، قضات شریف دادگستری، دانشجویان محترم و تمامی خوانندگانی که در مطالعه متون این اثر با اختلاف نظری مواجه شدند، عاجزانه استدعا دارم بنده نوازی نموده و حقیر را در تکمیل این تحقیق یاری رسانند.

این مجموعه مشتمل بر شرح نموداری و ترسیم مطالب درسی آیین دادرسی کیفری بر محور قانون مذکور با آخرین الحاقات و اصلاحات است که به صورت کاملاً طبقه بندی شده و آسان در اختیار داوطلبان کنکورهای مختلف حقوقی قرار گرفته است و سعی شده بعد از آن که مطالب دسته بندی شده آیین دادرسی کیفری ارائه می شود، در پایان هر فصل نکات کلیدی آن قسمت نیز به نحو خلاصه تقدیم حضور گردیده است.

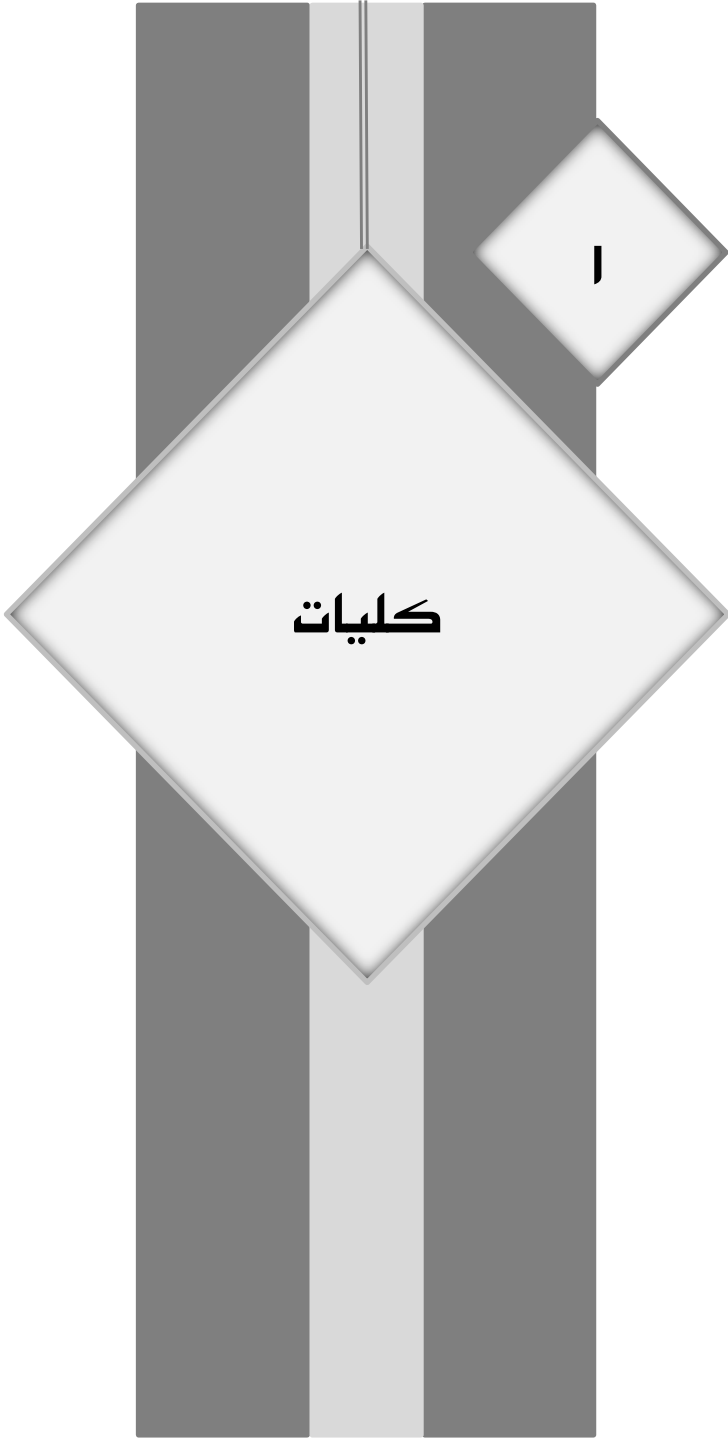
در این جا بر خود فرض می دانم از تلاش تمامی دوستانی که مشوق راهم بوده و رفیق همراه، قدردانی نموده و همت والای انتشارات «کتاب آواء» را در انتشار این مجموعه ستایش نمایم و از همه خوانندگان این مجموعه، خصوصاً دانشجویان، محققان، قضات محترم دادگستری و وکلای شریف، انتظار دارم چنانچه ایرادی در مجموعه حاضر یافتند بنده نوازی نموده و با انعکاس آن در تکمیل مجموعه در چاپهای بعدی این حقیر را یاری سازند.

و علیہ التکلان - مجتبی باری - تابستان ۱۴۰۰

«اِختِصارات»

اداره حقوقی قوه قضاییه	ا.ح.ق.ق
جمهوری اسلامی ایران	ج.ا.ا
قانون اساسی	ق.ا
قانون مجازات اسلامی (مصوب ۹۲)	ق.م.ا
قانون آیین دادرسی کیفری (مصوب ۹۲ با اصلاحات بعدی)	ق.آ.د.ک
قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور مدنی	ق.آ.د.ع.ا.م
قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری	ق.ت.م.م.ا.ک.
قانون کاهش مجازات حبس تعزیری (مصوب ۱۳۹۹)	ق.ک.م.ح.ت
قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب	ق.ت.د.ع.ا
آیین نامه دادرسی و دادگاه های ویژه روحانیت (اصلاحی ۱۳۸۴)	آ.د.و.د.و.ر.
قانون شورای حل اختلاف (مصوب ۹۴)	ق.ش.ح.ا.

تقسیم قوانین بر اساس موضوع

(۱) قوانین ماهوی

قواعدی هستند که اعمال ممنوع و در خور مجازات را تعریف و در نوع و میزان مجازات‌ها تغییری ایجاد می‌کنند؛ مانند قانون مجازات اسلامی، قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح.

(۲) قوانین شکلی

قواعدی است که برای پیش‌گیری از اشتباهات قضایی و اعمال بهتر عدالت کیفری وضع شده است؛ مانند قانون آئین دادرسی کیفری. قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب.

تعریف آیین دادرسی کیفری

«مجموعه قواعد و مقرراتی است که برای کشف جرم، تعقیب متهمان و تحقیق از آنان، تعیین مراجع صلاحیت‌دار، طرق شکایت از احکام و نیز بیان تکالیف مسئولان قضایی و انتظامی در طول رسیدگی به دعوی کیفری و اجرای احکام از یک سو و حقوق متهمان از سوی دیگر وضع و تدوین شده است.»

دکترین:
الف) تعریف

«آیین دادرسی کیفری مجموعه مقررات و قواعدی است که برای کشف جرم، تعقیب متهم، تحقیقات مقدماتی، میانجیگری، صلح میان طرفین، نحوه رسیدگی، صدور رأی، طرق اعتراض به آراء، اجرای آراء، تعیین وظایف و اختیارات مقامات قضائی و ضابطان دادگستری و رعایت حقوق متهم، بزه‌دیده و جامعه وضع می‌شود.» (ماده یک قانون آیین دادرسی کیفری - مصوب ۹۲)

قانون:
ب) تعریف

الف) کشف جرم (مواد ۲۲ و ۲۶ و ۴۶ ق.آ.د.ک)

ب) تعقیب متهم

۱- تعقیب متهم و اقامه دعوی از جهت حیثیت عمومی = بر عهده دادستان
 ۲- اقامه دعوی و درخواست تعقیب متهم از جهت حیثیت خصوصی = با شاکی یا مدعی خصوصی است. (ماده ۱۱ ق.آ.د.ک)

ج) تحقیقات مقدماتی (ماده ۹۰ ق.آ.د.ک)

د) میانجیگری (ماده ۸۲ ق.آ.د.ک)

هـ) صلح میان طرفین (ماده ۱۹۲ ق.آ.د.ک)

و) نحوه رسیدگی (رعایت اصول در رسیدگی)

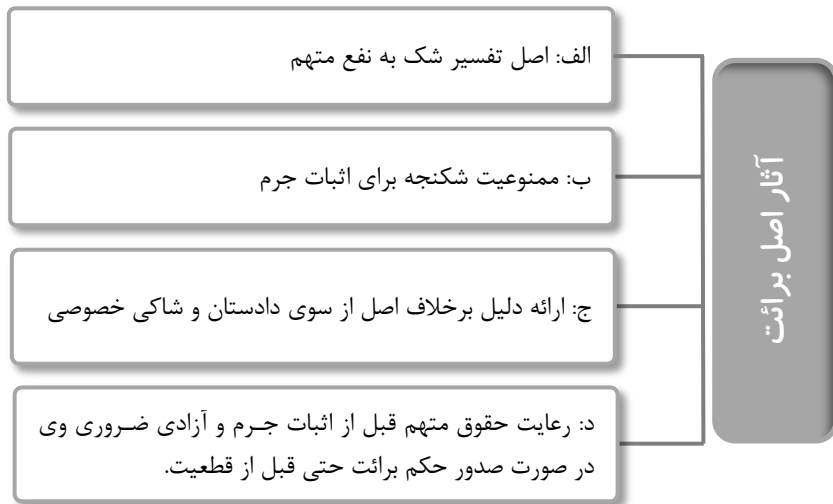
ز) صدور رأی (مواد ۳۷۴ و ۴۰۴ و ۴۶۰ ق.آ.د.ک)

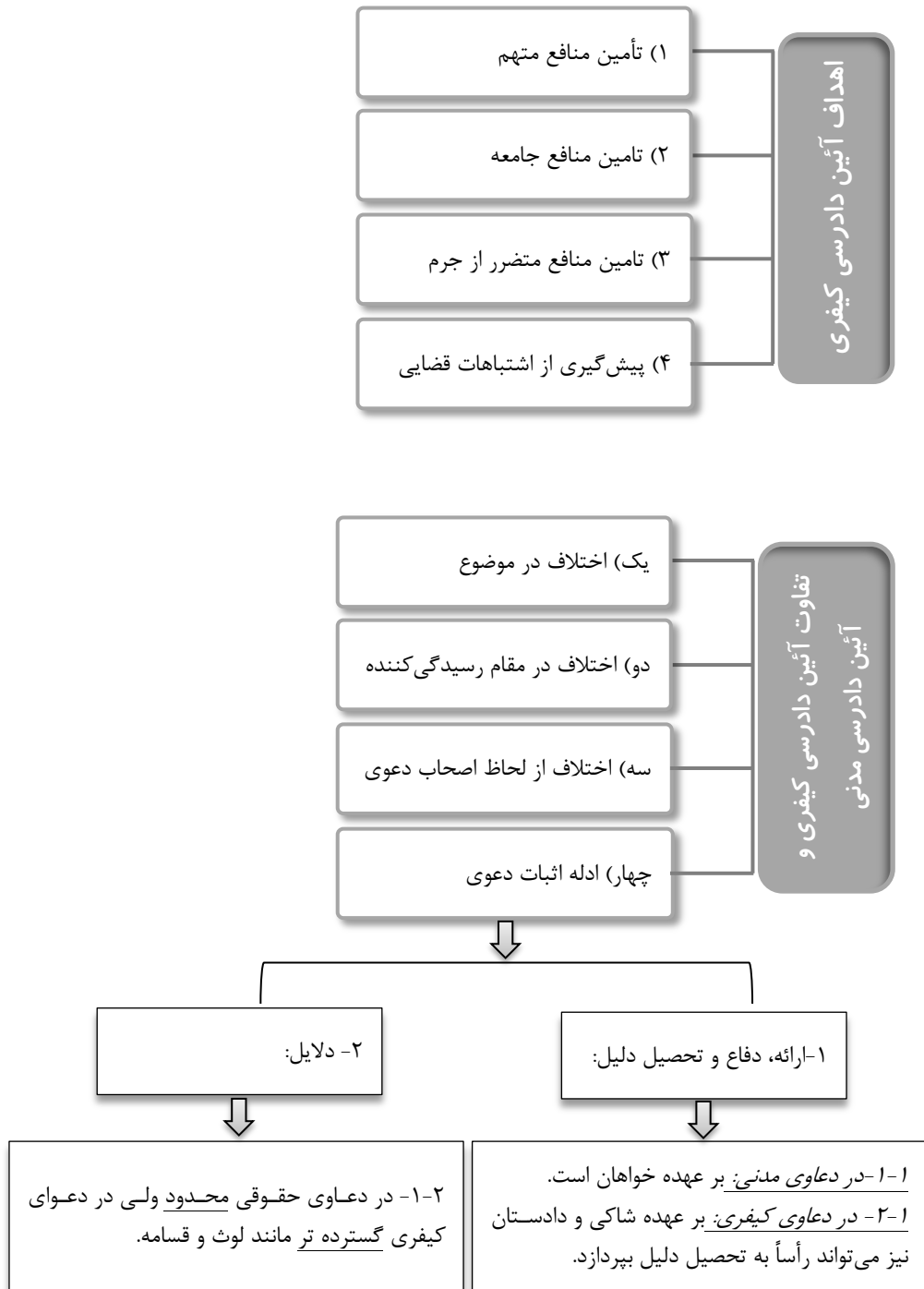
ح) طرق اعتراض به آراء

ک) اجرای آراء (مواد ۴۸۴ الی ۵۵۸ ق.آ.د.ک)

ل) تعیین وظایف و اختیارات مقامات قضائی و ضابطان دادگستری (مواد ۲۸ الی ۶۳ ق.آ.د.ک)

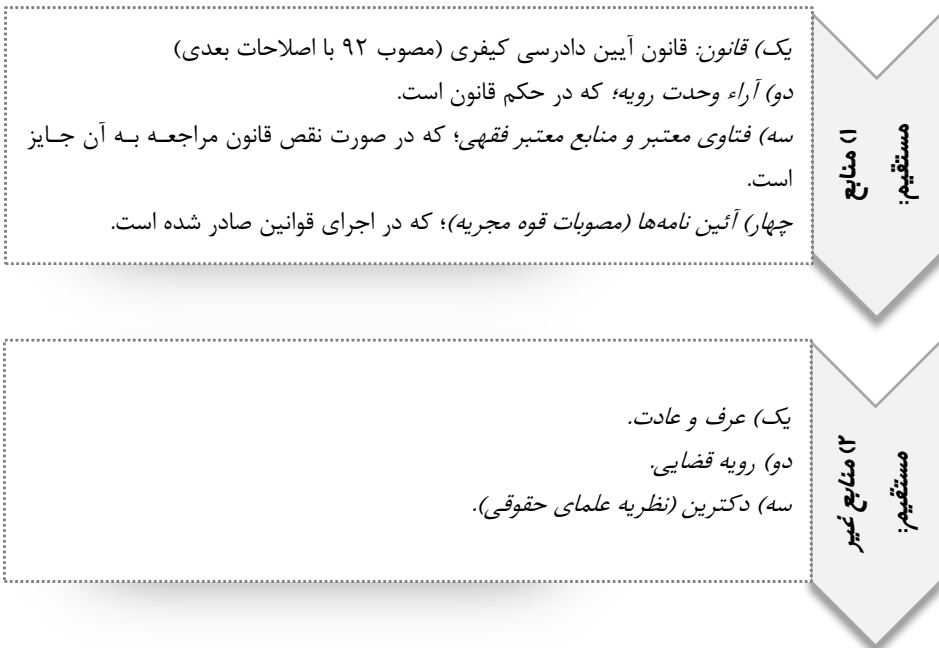
م) رعایت حقوق طرفین دعوا (مواد ۵ و ۶ ق.آ.د.ک)

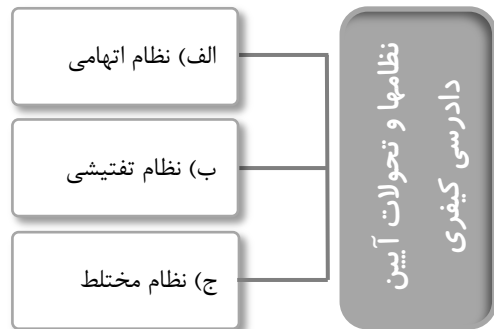

منابع آیین دادرسی کیفری

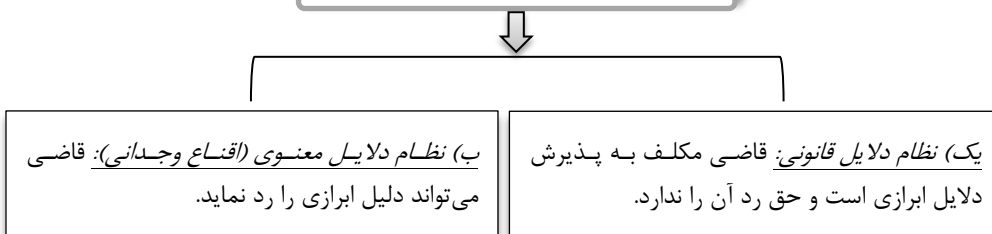

تذکار: منظور از ترافعی بودن محاکمه این است که ادله و ادعای طرفین در دادگاه مطرح و متهم در جلسه رسیدگی از کلیه اتهامات و ادله مثبتة آگاهی می‌یافت و پس از دفاع و پایان محاکمه قاضی به عنوان داور ادله را بررسی و حکم صادر می‌نمود.

تقسیم‌بندی نظامها از لحاظ دلایل

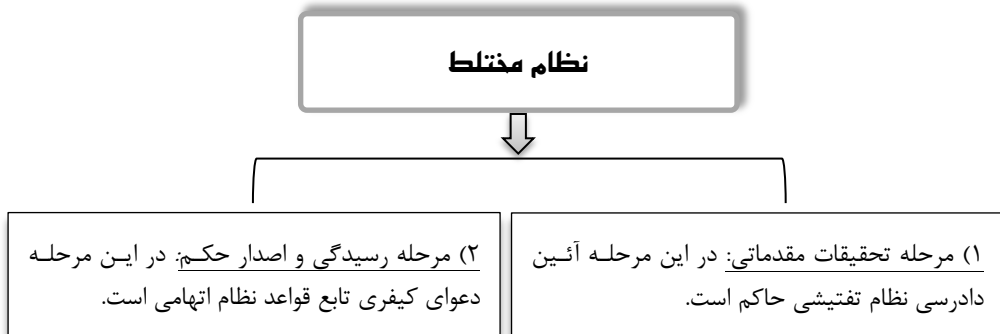
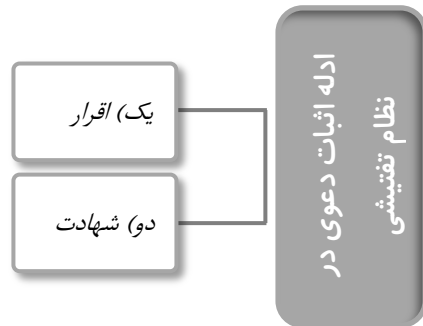

حسن نظام تفتیشی

مهمترین و تنها حُسن این سیستم حفظ منافع جامعه و دفاع از آن در مبارزه جدی و شدید علیه تبهکاران و ایجاد رعب و ترس در آنهاست.

نکات کلیدی

۱. آئین دادرسی کیفری به منزله خط اتصالی است که دو عنصر مهم حقوق جزا (جرم - مجازات) را به هم متصل می‌کند.
۲. مهمترین تفاوت های آئین دادرسی کیفری با آئین دادرسی مدنی، اختلاف در موضوع، مراجع رسیدگی، اصحاب دعوی و ادله اثبات دعوی است.
۳. توسل به قواعد آئین دادرسی مدنی در رسیدگی های کیفری مجاز و در برخی موارد ضروری است مانند حل اختلاف در صلاحیتها (موضوع مواد ۳۱۷ و ۶۰۰ قانون آیین دادرسی کیفری) اما رعایت سه شرط برای مراجعه ضروری است؛ یکی عدم تکافوی مقررات آئین دادرسی کیفری و دیگری کلیت قواعد آئین دادرسی حقوقی که قاضی کیفری قصد مراجعه به آن را دارد و بالاخره معایر نبودن این قواعد با سایر مقررات آئین دادرسی کیفری.
۴. در آئین دادرسی کیفری برای حل اختلاف در صلاحیتها بایستی به قواعد مذکور در آئین دادرسی مدنی مراجعه نمود. (ماده ۳۱۷ قانون آیین دادرسی کیفری)
۵. مراحل دادرسی کیفری عبارتست از مرحله کشف جرم، مرحله تعقیب، مرحله تحقیقات مقدماتی، مرحله دادرسی و اجرای حکم.
۶. تفکیک قوانین شکلی از قوانین ماهوی با توجه به موضوع صورت می‌گیرد هدف همه قوانین حمایت فرد و جامعه است.

۷. قوانین شکلی عطف بماسبق می‌شوند مگر در موارد استثنایی و برعکس قوانین ماهوی عطف بماسبق نمی‌شوند مگر در موارد استثنایی.
۸. مهمترین خصیصه قوانین آئین دادرسی کیفری تفسیر موسع قوانین و عطف بماسبق شدن آنهاست.
۹. منابع آئین دادرسی کیفری دوگونه‌اند یکی مستقیم (مانند قانون، آئین نامه، رای وحدت رویه قضایی و منابع فقهی و فتاوی معتبر فقهی) و دیگری غیرمستقیم (عرف و عادت، دکترین و رویه قضایی)
۱۰. مهمترین ویژگی نظام اتهامی عبارتست از ضرورت طرح شکایت از سوی شاکی، شفاهی بودن رسیدگی، علنی بودن محاکمه، ترافعی بودن، رعایت تساوی بین اصحاب دعوی. مهمترین محاسن این نظام علنی بودن و ترافعی بودن آن است.
۱۱. ادله اثبات دعوی در نظام اتهامی شهادت شهود، اقرار، سوگند و اوردالی است.
۱۲. مهمترین ویژگی نظام تفتیشی عبارتست از: وجود قضات حرفه‌ای، وحدت قاضی و دادستان، کتبی بودن، غیرعلنی بودن و غیرترافعی بودن محاکمات و تعدد مراجع دادرسی و رسیدگی.
۱۳. مهمترین و تنها حسن نظام تفتیشی حفظ منافع جامعه و دفاع از آن است.
۱۴. در نظام مختلط در مرحله تحقیقات مقدماتی مقررات نظام تفتیشی حاکم است و در مرحله رسیدگی و اصدار حکم قواعد نظام اتهامی.
۱۵. تعریف آئین دادرسی کیفری مقرر در ماده یک قانون آ.د.ک مصوب ۹۲ اشاره ای به ادله اثبات دعوا ندارد و از این جهت ناقص است هر چند در قانون مجازات اسلامی مفصلاً در این خصوص مقررات جامعی وجود دارد.
۱۶. اصل قانونی بودن دادرسی در ماده دوم قانون آ.د.ک اشاره شده است.
۱۷. ماده سوم قانون آئین دادرسی کیفری مبین اصل رعایت بی طرفی و استقلال کامل مراجع قضایی است.